

ZÁKLADNÍ ANTROPOLOGICKÉ ZPRACOVÁNÍ LIDSKÝCH KOSTERNÍCH NÁLEZŮ Z REVIZNÍHO VÝZKUMU V BŘEVNOVSKÉM KLÁŠTEŘE V PRAZE

Pavel Kubálek

1. MATERIÁL

Materiál pro osteologický rozbor tvoří lidské kosterní ostatky jedinců předběžně datované do 12. století, odkryté v letech 1966 a 1967 během záchranných výzkumů v břevnovském klášteře v Praze. Nevhodné a nedostatečné podmínky expozice neposkytovaly dostatečnou ochranu kosterních ostatků, proto bylo přistoupeno k jejich vyzvednutí a odbornému zpracování. Zaznamenány byly neodborné zásahy, zá-
měrné (mince, odpadky) i neúmyslné (stavební materiál) přimísení novodobých artefaktů, samovolné za-
sypávání materiály z okolí hrobů, napadení plísňemi a mechem. Lidské kosterní ostatky ze tří hrobů, které
byly zachovány jako součást expozice, byly vyzvednuty ve spolupráci s Archeologickým oddělením NPÚ
Praha v lednu roku 2009 (blíže viz Müller – Tryml 2009).¹

2. METODY

Při hodnocení bylo použito mezinárodně platných standardních metodik podle Knussmanna (1988), „Do-
poručení pro určování věku a pohlaví“ (Ferembach et al. 1980) a podle Stloukala (1999). Odhad pohlaví
jedinců byl přednostně vypracován podle morfoskopického hodnocení pánevních kostí podle metody
Brůžka (2002), případně podle hodnocení lebky. Obrus trvalých zubů byl hodnocen podle schématu Lo-
vejjoye (1985a). Pro odhad výšky bylo užito funkcí podle Sjøvolda (1990). Věk nedospělého byl odhad-
nut podle stupně přirůstání epifýzy holenní kosti.

3. POPIS KOSTERNÍCH NÁLEZŮ

3.1. Hrob č. 1

3.1.1. Jedinec A

Popis náleзовé situace

Kostrový pohřeb dospělého jedince. Orientace kostry Z–V (hlava–nohy). Trup uložen v poloze na zádech. Horní kon-
četiny byly nataženy podél těla. Dolní končetiny byly nataženy.

Orientační určení: jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny matusus I (40–50 let).

Popis kosterních ostatků

Z kostry jsou zachovány zlomky téměř celé lebky, zlomky levé a pravé lopatky, zlomky levé a pravé klíční kosti, pravá
pažní kost, pravá vřetenní kost, distální polovina levé vřetenní kosti, pravá loketní kost, zápěstní kosti levé a pravé
ruky, zápěstní kosti a články prstů levé a pravé ruky, zlomky žeber, zlomky volných obratlů, zlomky křížové kosti,
zlomky levé a pravé pánevní kosti, levá a pravá stehenní kost, pravá česka, levá a pravá holenní kost, zlomky levé
a pravé lýtkové kosti, zlomky levé a pravé hlezenní kosti, zlomky levé a pravé patní kosti, zlomky nártních a zá-
nártních kostí levé a pravé nohy.

Lebka je drobné stavby, s nevýrazným svalovým reliéfem, kořen nosu je úzký a mělký, čelní úžlabí (*glabella*) lehce
vystupuje, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou hladké, čelo je kolmé, čelní hrboly (*tubera frontalia*) jsou střední,

¹ Soubor byl zpracován za podpory Archeologického oddělení NPÚ Praha a za podpory vnitřního grantu společnosti Labrys, o. p. s.

horní okraj očníce (*orbita*) je ostrý, nadbradavkový hřeben (*crista supramastoidea*) je velký. Dolní čelist je celkově mohutná, brada (*mentum*) je malá a kulatá, úhel dolní čelisti (*angulus mandibulae*) je skoro hladký, dolní okraj (*margo inferior*) je tenký, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou mírně evertovány, ramena dolní čelisti jsou široká, šikmá.

počet zubů	21
počet intravitálních ztrát zubů	0
počet postmortálních ztrát zubů	2
počet kazů	0
obrus zubů stupně	F

Vzorec chrupu:

8 7 6 5 4 3 2 /	1
7 6 5 4 3 2 /	1 2 3 4 5 6 7

P L

Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) pravé pánevní kosti (dle Lovejoy *et al.* 1985b): 6. stupeň

Hodnocení pravé pánevní kosti dle Brůžka (2002):

<i>Facies praeauricularis</i>	B-b-2
<i>Incisura ischiadica major</i>	B-b-2
Arc compose	2

Patologie

Na zubech jsou hypoplazie skloviny. Na vnitřní straně horní čelisti, na lůžkách zubů, jsou exostózy – *torus maxillaris*.

Závěr

Dospělý jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny maturus I (40–50 let), výšky asi 161 cm. Na zubech jsou hypoplazie skloviny odpovídající nespécifickému stresu přibližně od 5 do nejméně 7 let života a krátkodobě asi v 8 letech.

3.1.2. Příměs

Zlomky kostí lebeční klenby, levá a pravá skalní kost (bradavkový výběžek je velmi velký), zlomky levé a pravé lopatky, zlomek hlavice pažní kosti, hlavice levé vřetenní kosti, zápěstní kosti, zlomky záprstních kostí, zlomky volných obratlů (krční, bederní, hrudní), zlomky křížové kosti, zlomky žeber, zlomky pravé pánevní kosti (sedací kost, stydká kost), zlomky dvou pravých stehenních kostí (mohutné stavby), nártní a zánártní kosti, články prstů ruky a nohy, zvířecí kosti.

Závěr

V příměsi jsou kosterní ostatky nejméně dvou jedinců pravděpodobně mužského pohlaví (podle Černého a Komendy, 1980).

3.2. Hrob č. 2

3.2.1. Jedinec A

Popis nálezové situace

Kostrový pohřeb dospělého jedince. Orientace kostry Z–V (hlava–nohy). Trup uložen v poloze na zádech. Horní končetiny byly nataženy podél těla. Dolní končetiny byly nataženy.

Hlavně podél jižní stěny hrobové jámy byly jako příměs vyskládány kosterní ostatky dalších jedinců. Jako „Příměs P1“ byly vyzvednuty kosti z oblasti pravého stehna prvotně pohřbeného jedince. Jako „Příměs P2“ kosti z oblasti pravého loketního kloubu. Jako „Příměs P3“ kosti z oblasti mezi pravou paží a jižní stěnou hrobové jámy. Jako „Příměs P4“ kosti z oblasti mezi pravou dolní končetinou a jižní stěnou hrobové jámy. Jako „Příměs P5“ kosti z oblasti mezi pravou dolní končetinou a jižní stěnou hrobové jámy. Jako „Příměs P6“ kosti z oblasti nad hrudníkem.

Orientační určení: jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny maturus I (40–50 let), jako příměs jsou kosti nejméně čtyř jedinců.

Popis kosterních ostatků

Z kostry jsou zachovány zlomky téměř celé lebky, zlomky levé a pravé lopatky, tělo jazyčky, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, levá a pravá vřetenní kost, levá a pravá loketní kost, zápěstní kosti levé a pravé ruky, záprstní kosti a články prstů levé a pravé ruky, zlomky žeber, zlomky hrudní kosti, zlomky volných obratlů, zlomky křížové kosti, zlomky levé a pravé pánevní kosti, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá holenní kost, zlomky levé a pravé lýtkové kosti, levá a pravá hlezenní kost, levá a pravá patní kost, nártní a zánártní kosti levé a pravé nohy, články prstů levé a pravé nohy.

Mozkovna je výrazně deformována, pravděpodobně postmortálně. Lebka je drobné stavby, s nevýrazným svalovým reliéfem, čelní úžlabí (*glabella*) je vytvořeno, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou jasně vyznačeny, čelo je lehce ubíhající, čelní hrboly (*tubera frontalia*) chybí. Horní okraj očníce (*orbita*) je oblý, jařmová kost (*os zygomaticum*) je střední s nepravidelným povrchem, bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velký, nadbradavkový hřeben (*crista supramastoidea*) je silný, šijové čáry jsou lehce vytvořeny, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) vystupuje. Dolní čelist je celkově mohutná, brada (*mentum*) je střední, úhel dolní čelisti (*angulus mandibulae*) je skoro hladký, dolní okraj (*margo inferior*) je tenký, vrchol úhlu dolní čelisti (*gonion*) je mírně evertován, ramena dolní čelisti jsou široká a téměř kolmá.

počet zubů	31
počet intravitálních ztrát zubů	0
počet postmortálních ztrát zubů	1
počet kazů	0
obrus zubů stupně	F

Vzorec chrupu:

	8 7 6 5 4 3 2 /	1 2 3 4 5 6 7 8
P	8 7 6 5 4 3 2 1	1 2 3 4 5 6 7 8
		L

Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) levé pánevní kosti (dle Lovejoy et al. 1985b): 6. stupeň

Hodnocení pravé pánevní kosti dle Brůžka (2002):

<i>Facies praeauricularis</i>	B-b-2
<i>Incisura ischiadica major</i>	B-b-2
Arc compose	2

Variety

Na levé a pravé spánkové kosti je zachovalý šupinobradavkový šev (*sutura squamomastoidea*). V lambdovém švu jsou vsuté kůstky. V horní a přední části krčku levé a pravé kosti stehenní je vyklenutí kloubního povrchu plochy hlavice – *facies Poirieri*. V horní a zadní části krčku levé a pravé kosti stehenní je vyklenutí kloubního povrchu plochy hlavice – tzv. „jezdecká faseta“.

Patologie

Na zubech jsou hypoplasie skloviny a zubní kámen.

Levá lodičkovitá kost je podélně rozdělena, po jejím zlomení došlo k vytvoření pakloubu. Bodcový výběžek třetí záprstní kosti je nápadně zvětšený s patrným zářezem (pozůstatek lomu). Nově vytvořené kloubní spojení mezi bodcovým výběžkem a hlavatou kostí má nerovný povrch (obr. 1). Zlomenina lodičkovité kosti tvoří 70–80 % zlomenin zápěstí. Vzniká nejčastěji pádem na zevně vytočenou ruku. Častou komplikací je avaskulární nekróza a vytvoření pakloubu. Ke zlomenině lodičkovité kosti dochází nejčastěji při pádech na palcovou část zápěstí (Pilmý 2009).

Obr. 1. Hrob č. 2. Zlomeniná levá lodičkovitá kost s vytvořeným pakloubem

Závěr

Jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny maurus I (40–50 let), výšky asi 171 cm.

Na zubech jsou hypoplasie skloviny odpovídající nutričnímu stresu v pravděpodobně roční periodě přibližně od 2 do 10 let života.

Patologické změny levého zápěstí jsou poúrazového původu. Nejspíše po nárazu nebo úderu došlo k rozlomení levé lodičkovité kosti a zlomení bodcovitého výběžku třetí záprstní kosti a následně k vytvoření pakloubu.

V hrobové jámě byly k hlavnímu pohřbu přidány kosterní ostatky nejméně tří dospělých jedinců a jednoho nedospělého jedince (juvenis, 15–19 let) (viz níže).

3.2.2. Příměs

Levý horní prvý řezák trvalého chrupu.

Příměs P1

Pravá pánevní kost, zlomky pravé pánevní kosti, pravá pažní kost, pravá prvá záprstní kost, článek prstu ruky.

Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) pravé pánevní kosti (dle Lovejoy et al. 1985b): 7. stupeň

Hodnocení pravé pánevní kosti dle Brůžka (2002):

<i>Facies praeauricularis</i>	B-b-2
<i>Incisura ischiadica major</i>	B-b-2
Arc compose	2
Relativní proporce délek stydké a sedací kosti	B

Závěr: Jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny maurus II (50–60 let).

Příměs P2

Pravá stehenní kost, torzo levé loketní kosti, zlomky levé pažní kosti (hlavice, zlomky těla), zlomek pravé pánevní kosti.

Závěr: Dospělý jedinec mužského pohlaví, výšky asi 169 cm.

Příměs P3

Zlomky dvou levých lopatek, zlomek pravé lopatky, pravá vřetení kost, zlomek těla levé vřetení kosti, torzo těla pravé pažní kosti velmi mohutné stavby.

Závěr: V příměsi byly kosterní ostatky nejméně dvou jedinců. Z toho jeden dospělý jedinec byl pravděpodobně mužského pohlaví, výšky asi 181 cm.

Příměs P4

Zlomky levé klíční kosti, zlomky žeber, zlomky neurčené lýtkové kosti, pravá pažní kost, zlomek distálního konce levé pažní kosti, levá stehenní kost, pravá stehenní kost, pravá pánevní kost.

Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) levé pánevní kosti (dle *Lovejoy et al. 1985b*): 8. stupeň

Hodnocení pravé pánevní kosti dle Brůžka (2002):

<i>Facies praeauricularis</i>	B-b-2
<i>Incisura ischiadica major</i>	B-b-2
Arc compose	2

Závěr: Pravá pánevní kost náleží jedinci mužského pohlaví z věkové skupiny senilis (starší 60 let).

Příměs P5

Zlomky dvou levých stehenních kostí.

Závěr: Kostí náležely dvěma dospělým jedincům mužského pohlaví. Podle největší délky stehenních kostí výšky asi 179 a 169 cm.

Příměs P6

Zlomky žeber, zlomky volných obratlů, články prstů nohy, zlomky nártních kostí, levý okovec, pravá stehenní kost, zlomek distálního konce pravé stehenní kosti, levá holenní kost, pravá holenní kost, torzo levé holenní kosti, torzo pravé holenní kosti, torzo pravé holenní kosti nedospělého jedince.

Závěr: V příměsi „P6“ jsou ostatky nejméně tří dospělých jedinců mužského pohlaví a jednoho nedospělého jedince z věkové skupiny juvenis (15–19 let). Podle největší délky kostí byli dospělí výšky asi 172 cm, 173 cm a 180 cm.

3.3. Hrob č. 3**3.3.1. Jedinec A****Popis nálezové situace**

Kostrový pohřeb dospělého jedince. Orientace kostry Z–V (hlava–nohy). Trup byl uložen v poloze na zádech. Horní končetiny byly nataženy podél těla. Dolní končetiny byly nataženy.

Pod distálním koncem pravé vřetenní kosti, vedle proximální části pravé stehenní kosti, byl nalezen zeleně zbarvený malý diskovitý předmět, který svým tvarem a velikostí jednoznačně připomínal minci (viz *Müller – Tryml 2009*). Vlivem dekompozičních a exkavačních procesů byly kosti pravé horní končetiny mírně posunuty či přemístěny, podle polohy však lze jednoznačně lokalizovat nález do oblasti pravé ruky (respektive dlaně). Podle obvyklého kontextu lze předpokládat vložení mince do dlaně (tomu by odpovídala i obvyklá /původní/ poloha kostí), nebo do nějaké kapsy v kalhotách či kapsáře u pasu.

Orientační určení: jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny matusus II (starší 50 let).

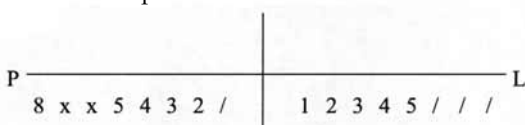
Popis kosterních ostatků

Z kostry je zachována mozkovna, zlomky dolní čelisti, tělo jazyky, levá a pravá lopatka, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, levá a pravá vřetenní kost, levá a pravá loketní kost, zápěstní kosti levé a pravé ruky, záprstní kosti a články prstů levé a pravé ruky, zlomky žeber, hrudní kost, 24 volných obratlů, zlomky křížové kosti, zlomky levé a pravé pánevní kosti, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá holenní kost, levá a pravá lýtková kost, levá a pravá hlezenní kost, levá a pravá patní kost, nártní a zánártní kosti levé a pravé nohy, články prstů levé a pravé nohy.

Lebka je mohutné stavby, se středním svalovým reliéfem, kořen nosu je středně široký, se zářezem. Čelní úžlabí (*glabella*) je mohutně vytvořeno, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou velmi zdůrazněny, čelo je téměř kolmé, čelní hrboly (*tubera frontalia*) chybí. Horní okraj očníce (*orbita*) je velmi oblý, jařmová kost (*os zygomaticum*) je vysoká s nepravidelným povrchem. Bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velmi velký, nadbradavkový hřeben (*crista supramastoidea*) je velmi silný, šijové čáry jsou silně vyznačeny, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je střední. Dolní čelist je celkově mohutná, brada (*mentum*) je malá a okrouhlá, na úhlu dolní čelisti (*angulus mandibulae*) jsou malé výběžky, dolní okraj (*margo inferior*) je silný, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou vysoká a šikmá.

počet zubů	10
počet intravitálních ztrát zubů	2
počet postmortálních ztrát zubů	4
počet kazů	0
obrus zubů stupně	I

Vzorec chrupu:

Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) pravé pánevní kosti (dle *Lovejoy et al. 1985b*): 8. stupeň

Hodnocení pravé pánevní kosti dle Brůžka (2002):

<i>Facies praeauricularis</i>	B-b-2
<i>Incisura ischiadica major</i>	B-b-2
Arc compose	2

Variety

V lambdovém švu jsou vsuté kůstky.

Patologie

Na pravé temenní kosti je žlábek nepravidelného tvaru s neostrými okraji, délky asi 31 mm a největší šířky asi 6 mm. Nad levou očnicí, v obočném oblouku, je prohlubeň s hladkým dnem nepravidelného tvaru, o rozměrech asi 15 × 13 mm.

Na stropěch očnic jsou očnicová síta (*cribra orbitalia*).

Na vnitřní straně dolní čelisti, na lůžkách zubů, jsou exostózy – *torus mandibularis*.

Levá klíční kost byla srostlá se zobákovitým výběžkem lopatky (obr. 2; 3). Okolo kloubních ploch levého loketního kloubu jsou vytvořeny lemy. Místa úponů vazivového pouzdra byla pravděpodobně zanícena. Hlavička pažní kosti a hlavice vřetenní kosti mají vyleštěný (a narušený) kloubní povrch.

Na bázi prvé záprstní kosti a na loďkovité kosti jsou obroušené a vyleštěné okrsky kosti. Po obvodě hlavice levé stehenní kosti je vytvořený lem.

Dále byly zaznamenány neobvyklé různotvaré zkosnatělé útvary, především v oblasti hrudi.

Postižení páteře:

C2/C3

Pravostranná spondylartróza krčních obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969).

C3/C4

Levostranná spondylartróza krčních obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969). Pravostranná spondylartróza krčních obratlů – postižení je odpovídající druhému stupni podle Sagera (Sager 1969). Terminální ploténky třetího a čtvrtého krčního obratle jsou pozměněny osteochondrózou odpovídající druhému stupni hodnocení podle Sagera (Sager 1969).

C4/C5

Pravostranná spondylartróza krčních obratlů – postižení je odpovídající druhému stupni podle Sagera (Sager 1969). Terminální ploténky čtvrtého a pátého krčního obratle jsou pozměněny osteochondrózou odpovídající druhému stupni hodnocení podle Sagera (Sager 1969).

C5/C6

Terminální ploténky pátého a šestého krčního obratle jsou pozměněny osteochondrózou odpovídající druhému stupni hodnocení podle Sagera (Sager 1969).

C6/C7

Terminální ploténky pátého a šestého krčního obratle jsou pozměněny osteochondrózou odpovídající druhému stupni hodnocení podle Sagera (Sager 1969).

C7/Th1

Pravostranná spondylartróza obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969).

Th1/Th2

Pravostranná spondylartróza hrudních obratlů – postižení je odpovídající druhému stupni podle Sagera (Sager 1969).

Th3/Th4

Pravostranná spondylartróza hrudních obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969).

Th4/Th5

Levostranná spondylartróza hrudních obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969).

Th5/Th6

Levostranná spondylartróza hrudních obratlů – postižení je odpovídající třetímu stupni podle Sagera (Sager 1969).

Obr. 2. Hrob č. 3. Pohled shora na levou lopatku a levou klíční kost, stav po srůstu

Obr. 3. Hrob č. 3. Detailní pohled na srůst levé lopatky a klíční kosti (obr. 1-3 foto P. Kubálek)

Terminální ploténky třetího, čtvrtého, pátého a šestého krčního obratle jsou pozměněny osteochondrózou odpovídající druhému stupni hodnocení podle Sagera (Sager 1969). Artróza kloubního spojení levého prvního žebra a hrudního obratle. Část obratlového oblouku pátého bederního obratle byl pravděpodobně nesrostlý se zbytkem obratle. Tento stav je nazýván jako interartikulární spondylolýza. Oblouk čtvrtého a pátého bederního obratle byly pravděpodobně následně modifikovány zánětem.

Závěr

Dospělý jedinec mužského pohlaví, náležící do věkové skupiny senilis (starší 60 let), výšky asi 179 cm.

Patologický nález na stropech očnic indikuje špatné životní podmínky jedince.

Žlábek na pravé temenní kosti je pravděpodobně vyhojený následek sečného poranění. Zajímavostí je vedení rány. Za předpokladu, že při poranění šlo o dvě stojící osoby, by průběh žlábků indikoval úder osoby stojící za zády napadeného. Prohlubeň v obočním oblouku nad levou očnicí je pravděpodobně následkem staršího úrazu – nejspíše šlo o otisk hematomu.

Srůst levé lopatky s klíční kostí lze vysvětlit pravděpodobněji poúrazovým stavem (po zlomenině nebo vykloubení klíční kosti nebo zobákovitého výběžku lopatky), méně pravděpodobně specifickým (např. TBC) nebo nespecifickým zánětem. Se srůstem patrně souvisí i pravděpodobný zánět levého loketního kloubu a artróza skloubení mezi vřetenní a pažní kostí.

Degenerativní změny kloubů odpovídají odhadnutému dožitému věku. Jde o změny kloubů páteře, artrózu levého loketního kloubu, zápěstního-záprstního kloubu pravého palce (*articulatio carpometacarpea pollicis*) a levého kyčelního kloubu.

Prozatím bližší neurčené zkostnatělé útvary, nalezené hlavně v oblasti hrudi, budou dále zkoumány. Některé z nich by mohly být způsobeny zapouzdřením parazitů (např. *Echinococcus granulosus*).

3.3.2. Příměs

Pravá češka.

4. ZÁVĚR

Zkoumaná oblast pohřebiště, datovaná pravděpodobně do 12. století, byla využívána jako výhradně mužská. Hrobové jámy, vyložené kameny, byly opakovaně použité k pohřbům jedinců různého věku. Podle největší délky nalezených stehenních kostí lze odhadnout průměrnou výšku pohřbených asi na 171 cm.

5. DISKUZE

Protože byly zaznamenány drobné kosterní ostatky jako příměs, lze předpokládat, že tyto náležely předchozím pohřbům (nebo byly součástí vrstvy, kterou byly hroby zasypány).

Podle nalezených hrobových příměsí lze usuzovat na opakované využívání hrobových jam. V případě hrobu č. 2 to mohlo být páté použití hrobové jámy či hrobky. Z toho lze usuzovat na používání pohřebiště v délce řádově desítek let (nejméně).

V novodobé historii pohřebiště docházelo k neodborným zásahům (některé jednotlivé kosti byly posunovány nebo dokonce přemísťovány), k odkrytým kosterním ostatkům byly přidávány další kosti (hrob č. 1). Bylo to možno naprosto jednoznačně stanovit, neboť kosti zachycené in situ při výzkumu V. Píši byly očištěné od půdy a pokryté tenkou nesmáčivou bílou vrstvou (nerovnoměrně pokrývající povrch kostí, hrobových jam, zdiva a půdních řezů v expozici), vzniklou pravděpodobně konzervací nálezových situací vápenným mlékem.

V předloženém souboru lidských kosterních ostatků byly zachyceny kosti nejméně deseti jedinců v široké škále tělesné stavby. Podle použitých metod odhadu pohlaví se však jeví jako mužského pohlaví. Tento značně nehomogenní soubor lidských kosterních ostatků bude dále zkoumán. V současnosti probíhá molekulárně genetické zpracování.

Podle největší délky nalezených stehenních kostí lze s pomocí funkcí podle Sjøvolda (1990) odhadnout průměrnou výšku pohřbených asi na 171 cm.

Ve třech hrobových jamách byly zachyceny tři řádné prvotní pohřby dospělých mužů. Dále byly jako příměs pohřbů nalezeny kosti nejméně sedmi dalších jedinců, pravděpodobněji mužského pohlaví. Díky pravděpodobně nenáhodnému složení souboru (10 pravděpodobně mužských jedinců z přítomných 10) lze považovat přinejmenším tuto část pohřebiště za výlučně mužskou. Zdůvodnění tohoto jevu se vymyká předmětu studia fyzické antropologie.

V souboru byly zaznamenány relativně běžné patologické změny související s dožitým věkem. Zároveň však byly zaznamenány i méně obvyklé patologické nálezy, související s neklidným životem. Především to je zlomenina lodičkovité kosti (hrob č. 2), stopy po poranění hlavy, srůst lopatky s klíční kostí a prozatím bližší neurčené zkostnatělé útvary, nalezené hlavně v oblasti hrudi (hrob č. 3).

LITERATURA

- Brůžek, J. 2002: A method for visual determination of sex, using the human hip bone, *American Journal of Physical Anthropology* 117, 157–168.
- Černý, M. – Komenda, S. 1980: Sexual diagnosis by the measurements of humerus and femur, *Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – Biologie* 2, 147–167.
- Ferembach, D. – Schwidetzky, I. – Stloukal, M. 1980: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons, *Journal of Human Evolution* 9, 517–549.
- Knussman, R. 1988: *Anthropologie. Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen. Band 1: Wesen und Methoden der Anthropologie.* Stuttgart–New York.
- Lovejoy, C. O. 1985: Dental Wear in the Libben Population: Its Functional Pattern and Role in the Determination of Adult Skeletal Age at Death, *American Journal of Physical Anthropology* 68, 47–56.
- Lovejoy, C. O. – Meindl, R. S. – Pryzbeck, T. R. – Mensforth, R. P. 1985b: Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death, *American Journal of Physical Anthropology* 68, 15–28.
- Müller, M. – Tryml, M. 2009: Revizní výzkum hrobů v břevnovském klášteře, *Archeologie ve středních Čechách* 13, 895–899.
- Pilný, J. 2009: Úrazy zápěstního kloubu. Citovano 6. 5. 2008, dostupné na www: <http://www.rameno-koleno.cz/ruka/urazy-zapestniho-kloubu.php>
- Sjøvold, T. 1990: Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic correlation, *Human Evolution* 5, 205–233.
- Stloukal, M. et al. 1999: *Antropologie. Příručka pro studium kostry.* Praha.

A BASIC ANTHROPOLOGICAL ASSESSMENT OF HUMAN SKELETAL FINDS FROM THE CHECKING EXAMINATION AT BŘEVNOV MONASTERY IN PRAGUE

In the submitted work, skeletal remains are evaluated that were uncovered in the years 1966 and 1967 during rescue excavations at Břevnov Monastery in Prague and which were exhumed from the tombs in January 2009, in cooperation with the Archaeological Department of the National Heritage Institute in Prague.

Three proper primary burials of adult men were identified in three grave pits. Furthermore, bones of at least seven more individuals, probably of the male sex, were found as an admixture. Relatively common pathological changes were documented in the assemblage, corresponding with the reached age. At the same time, also less common pathological findings were documented, related to the unstable life. First of all, it is the fracture of the scaphoid bone (grave no. 2), marks of a head injury, synostosis of the clavicle and scapula, and so far indeterminate ossified formations (grave no. 3).

The excavated part of the cemetery, probably dated to the 12th century, was exclusively used as the male part. The grave pits, lined with stones, were repeatedly used for burials of individuals of different reached ages. Judging by the length of thigh bones, the average height of the deceased can be estimated at about 171 cm.

PAVEL KUBÁLEK

LABRYS, O. P. S., MEZI ŠKOLAMI 2321/95, 158 00 PRAHA 13

